

Materials de suport a l'ensenyament/aprenentatge per competències

Mercè Gimeno, Sofia Gallego, Roser Vendrell,

Carlos Moreno, Clara Gomis

Universitat Ramon Llull

Resum

Aquest article presenta el projecte de Millora de Qualitat Docent, que ofereix un disseny d'intervenció i materials de suport per a l'ensenyament i aprenentatge de competències en l'espai de seminari. Els eixos en els quals es fonamenta la nostra proposta són: la identificació de les competències a assolir, l'autoavaluació com a eina formativa i la tutoria com a espai de suport en aquest procés d'aprenentatge. La intervenció s'adreça als estudiants de Grau i als professors tutors. Els materials de suport elaborats fan referència al següent: qüestionari on-line d'autopercepció del nivell de competències genèriques, qüestionari tutorial de detecció de necessitats i disseny del procés tutorial.

En base a la reflexió derivada de l'elaboració d'aquest treball i en relació a l'experiència docent universitària com a professors tutors, podem constatar que l'adquisició de les competències és un procés perceptible que requereix un temps variable segons cada estudiant, que implica una conscienciació i participació activa i que requereix l'espai de tutoria per a poder-lo dur a terme.

Paraules clau: competències, tutoria, autoavaluació, docència universitària i ensenyament/aprenentatge.

Correspondència

Mercè Gimeno

FPCEE Blanquerna - Universitat Ramon Llull

C/Cister, 34. 08022 Barcelona

mercegimeno@blanquerna.url.edu

Introducció

Els darrers canvis que s'estan produint en el món universitari amb la progressiva implementació dels acords de Bolonya generen la necessitat d'adequar els continguts acadèmics a les exigències d'aquests acords. En aquesta línia, el concepte *aprenentatge de continguts* dona pas, dins del context universitari, a l'adquisició de competències professionals. Aquest fet pretén aproximar el món universitari al món laboral, buscar l'eficàcia dels nous titulats en el lloc de treball, amb coneixements més aplicables a situacions concretes, afavorir la mobilitat dels estudiants i la validació de títols en qualsevol dels països de la Unió Europea.

Dins l'àmbit de l'educació superior, s'emfasitza el paper rellevant que té l'alumne en el procés d'aprenentatge i la importància que, durant els estudis, l'alumne vagi identificant els perfils competencials amb més demanda en el mercat laboral (Bornean, 2004; Philips, 2005). Això implica l'assumpció de responsabilitats en el procés formatiu, que inclou l'autoavaluació del procés d'aprenentatge i dels resultats obtinguts. Whiteley (1995) argumenta que l'alumne ha de saber comptabilitzar l'interès per l'aprenentatge dels continguts de la carrera conjuntament amb habilitats professionalitzadores no explicitades, fins ara, en el currículum de la carrera, però que tenen una àmplia demanda en el mercat laboral; competències com aquestes: la resolució de problemes, les habilitats de negociació, la comunicació oral i escrita, el domini de les noves tecnologies, el treball en equip i els nivells d'autoconsciència, iniciativa, creativitat i valoració positiva del treball.

Murphy (1992) aposta pels beneficis pràctics de l'autoavaluació i el paper rellevant que té en el procés d'aprenentatge, a més de modelar conductes per a la progressiva adequació professional. En aquesta autoavaluació es tracta d'incrementar l'anàlisi dels resultats finals, permetent a l'estudiant l'augment del seu nivell d'aprenentatge, ja que pot detectar els seus punts forts i dèbils.

L'objectiu final de tot el procés formatiu plantejat conduirà a obtenir un nivell de qualitat professionalitzadora en el sentit que ho fa Bornean (2004), en considerar-lo com un producte avaluat des de la satisfacció del consumidor, entenent com a consumidor la persona que contractarà el graduat.

En aquest document presentem els resultats obtinguts del Projecte de Millora de Qualitat Docent (MQD) elaborat durant el curs 2008-2009, amb el títol *Materials de suport a l'ensenyament/aprenentatge per competències*. El treball l'hem organitzat en base als eixos següents: primer, les competències; segon, l'autoavaluació i tercer, la tutoria. Aquests tres factors no es poden entendre de forma aïllada. Per una banda, l'estudiant necessita saber què s'entén per cadascuna de les competències que ha d'adquirir durant un període determinat de l'aprenentatge. En segon lloc,

cal saber el seu punt de partida a l'hora de gestionar el seu procés d'aprenentatge i, finalment, en tercer lloc, cal l'orientació d'un professional en la matèria, que ajudarà l'estudiant a superar la trajectòria marcada. A continuació justificarem, amb més detall, cadascun d'aquests aspectes.

Competències

Entenem la competència com la interacció entre uns coneixements, unes habilitats i unes actituds professionalitzadores. Així, doncs, en el concepte de competència s'integren el saber, el saber fer i el saber ser (Corominas, 2001).

Dins les competències, les diferents anàlisis del terme es distingeixen entre les genèriques (transversals) i específiques.

- La competència genèrica és aquella que és compartida per diferents àmbits del coneixement, que és adequada per a la majoria de professions i que té un vincle directe amb el desenvolupament personal i social de l'individu.
- La competència específica és aquella que és pròpia d'un àmbit professional i que permet un millor desenvolupament en una àrea específica del coneixement.

Autoavaluació

L'avaluació és una responsabilitat que no correspon únicament al professor; també és responsabilitat de l'estudiant. Així, en un espai on s'han d'avaluar competències, és més pertinent considerar l'avaluació com un procés on no és vàlid un sumatori de qualificacions obtingudes a partir de diferents tipus d'instruments. Entenem, doncs, que l'avaluació és formativa i aquesta demana la reflexió sobre les pròpies competències i la tutorització (Castelló, 2009).

L'autoavaluació és, en si mateixa, un procés d'ensenyament-aprenentatge que facilita a l'estudiant reflexionar sobre el propi procés i anar modulant les rectificacions corresponents. Aquest tipus d'avaluació permet comparar si els propis resultats mantenen una concordança amb els objectius a assolir i facilita una detecció dels èxits i fracassos durant el procés d'aprenentatge.

Per tal que aquesta autoavaluació sigui efectiva, caldrà vincular-la al seguiment en diferents fases del procés d'aprenentatge i adreçar l'estudiant a un referent, que pot ser el professor-tutor o bé el seu grup d'iguals.

L'autoavaluació pot resultar una de les tècniques més útils a l'hora de treballar el fet que l'estudiant sàpiga mantenir una actitud crítica constructiva en el seu procés d'aprenentatge. Per altra banda, el resultat de la reflexió sobre el perfil competencial que l'estudiant s'ha atribuït constitueix, sens dubte, el contingut sobre el qual poder iniciar i vertebrar la relació tutorial.

Tutoria

Si bé en el marc de l'Estat espanyol no existeix una tradició àmplia i consolidada de tutoria en la Universitat, es pot considerar que la Fundació Blanquerna, a la qual pertany la nostra Facultat, ha estat pionera en aquesta qüestió (Torralba, 1996; Riera, 1998). No obstant això, es pot considerar que, des del moment que la construcció de l'Espai Europeu d'Educació Superior va anar prenent carta d'identitat, van començar a aparèixer publicacions sobre això (Rodríguez Espinar, 2004) i aquesta tendència s'ha mantingut fins al moment. El concepte de *tutoria* ha evolucionat, i ara es considera part de la funció docent, ja que se centra, principalment, en el suport que el professor dóna a l'alumne en el procés d'aprenentatge; no solament es tracta d'aprendre continguts, sinó que també és objecte de contingut de tutoria l'adquisició de les competències exigides. Per tot plegat, considerem la tutoria com la funció docent que s'ocupa d'establir una relació d'ajuda entre l'alumne i el professor, amb la finalitat de poder ajudar l'alumne en el procés d'aprenentatge dels continguts, procediments i competències.

De la definició anterior se'n dedueix que la tutoria és un espai d'intercanvi entre professor i alumne (Pozo, 1996), amb la finalitat d'adequar i integrar els diferents eixos de l'acció: per una banda, entendre i descobrir quines qualitats professionals ja estan desenvolupades en l'alumne; en el nostre cas, en el primer any d'Universitat; per l'altra, es tracta que el mateix estudiant sigui sensible a mitjançar les estratègies necessàries que afavoreixin l'adquisició de les noves competències personals i professionals per tal d'aproximar-se al perfil del professional de la Psicologia; finalment, es pretén afavorir i enfortir la capacitat d'autoanàlisi i d'autoavaluació per tal de poder materialitzar estratègies de canvi davant les dificultats de l'alumne, dels possibles errors o de les noves situacions d'aprenentatge.

Les funcions del tutor i de la tutoria segons Wheeler i Birtle (1993) i Rickinson (1995) i Zabalza (2003) són aquestes:

- Facilitar el desenvolupament personal i competencial dels alumnes.
- Supervisar els progressos i també les dificultats dels estudiants, tant les referides a l'aprenentatge dels continguts i competències, com les referides a possibles dificultats personals; en aquest cas, el tutor haurà de derivar els alumnes cap als serveis especialitzats amb què compta la Facultat.
- Fer de pont entre els estudiants i els altres professors.
- Presentar-se com a adult responsable, en el qual els estudiants poden confiar.
- Intercedir pels estudiants davant les autoritats acadèmiques.
- Oferir tota aquella informació que sigui necessària perquè puguin extreure el màxim partit de les diverses accions formatives programades.

Aquestes funcions més de caire general es poden concretar, en els primers anys de Grau, en les funcions següents:

- Facilitar a l'alumne la transició secundària-Universitat i facilitar-li la inserció.
- Donar a l'alumne la metodologia d'estudi pròpia de la Universitat.
- Iniciar l'alumne en la capacitat d'autovaloració, amb la finalitat última que sigui capaç de confeccionar el seu propi itinerari formatiu.

Recerques prèvies que fonamenten el Projecte

El nostre projecte parteix de la identificació, per part de l'estudiant, del seu nivell de competències bàsiques. En aquesta mateixa línia, partim d'estudis anteriors (Gimeno i Gallego, 2007), on es destaca la idoneïtat de l'espai de seminari per treballar les competències genèriques durant els primers cursos de Grau. Les competències específiques s'abordarien, preferentment, en els darrers cursos de Grau i en els estudis de postgrau i màsters.

En relació al Grau de Psicologia, Gimeno i Gallego (2007) van fer una tria d'aquelles competències genèriques que calien que l'estudiant desenvolupés, de forma prioritària, durant el primer any dels seus estudis universitaris. Les competències seleccionades van ser les següents:

- Capacitat d'organització i planificació;
- Capacitat d'accedir a diferents fonts d'informació;
- Capacitat d'anàlisi i síntesi de textos, situacions i persones;
- Capacitat de treball en equip;
- Capacitat de resolució de problemes.

A partir d'aquestes competències es va desenvolupar un qüestionari que servia de mètode d'autoavaluació del nivell d'adquisició de competències. El material va ser treballat de forma experimental dins l'espai de seminari, durant el curs 2007-2008.

En l'actual projecte de Millora de Qualitat Docent s'ha optat per fer una revisió de les competències treballades i una optimització en relació als resultats obtinguts durant el procés experimental. Del conjunt de les competències treballades amb anterioritat, s'ha optat per mantenir quatre de les competències: capacitat d'organització i planificació, capacitat d'accedir a diferents fonts d'informació, capacitat d'anàlisi i síntesi de textos, situacions i persones, i capacitat de treball en equip. S'ha eliminat la competència en resolució de problemes, pel fet de considerar que la competència en comunicació oral i escrita és prioritària en aquests primers cursos de Grau.

Amb la voluntat de concretar què es pretén amb cadascuna de les competències genèriques seleccionades, passarem a definir-les.

- La *capacitat d'organització i planificació* fa referència a les habilitats que utilitza un subjecte per a poder desenvolupar estratègies, definir

objectius, acotar tasques i preveure la temporalització necessària per a assolir una fita determinada.

- La *capacitat d'accedir a diferents fonts d'informació* és l'habilitat que té l'individu per identificar i accedir a les diferents fonts d'informació, tant orals (fer preguntes de forma no inquisitiva, posar-se en contacte amb persones rellevants...) com escrites (accés a bases de dades, cercadors i biblioteques) de la pròpia disciplina i saber-ne fer un bon ús. Igualment, s'incideix en l'ús d'Internet, seleccionant i avaluant la informació.
- La *capacitat d'anàlisi i síntesi de textos, situacions i persones* indica l'habilitat que té un subjecte per definir les parts que constitueixen un tot, determinar quines són les seves relacions per poder arribar a formular constructes, conclusions o alternatives d'intervenció.
- El *treball en equip* indica l'habilitat i disposició que té l'individu per contribuir, de forma eficaç, a una tasca de grup per assolir objectius en comú.
- La *comunicació oral i escrita* fa referència a la capacitat que té un subjecte per organitzar la informació, estructurar-la i transmetre-la de forma correcta, clara, coherent i adaptada als interlocutors.

Objectius i contextualització

Objectius

En aquest projecte de Millora de la Qualitat Docent (MQD) identifiquem dos tipus d'objectius: per una banda, els referits als docents i, per l'altra, els que tenen per destinataris els estudiants, ja que entenem l'acte educatiu com un procés d'ensenyament-aprenentatge.

En relació als docents:

- Elaborar el marc teòric en referència a l'adquisició de competències i la tutorització dels estudiants.
- Dissenyar materials de suport per afavorir l'autoavaluació de competències dels estudiants.
- Donar recursos per guiar l'estudiant per tal que sigui capaç d'identificar quins són els objectius a assolir, a curt i llarg termini, en relació a les competències a desenvolupar dins el mòdul.
- Crear eines de seguiment per a la tutoria individual.

En relació a l'estudiant:

- Incentivar el procés d'autoavaluació de l'estudiant per tal que pugui determinar els avenços realitzats.
- Identificar el propi nivell de competències a l'inici de curs (s'aplicarà el qüestionari d'autoavaluació elaborat *ad hoc*).

- Plantejar els objectius personals a desenvolupar en relació a les competències del mòdul.
- Identificar el nivell de competències de l'estudiant en finalitzar el curs (s'aplicarà el mateix qüestionari).
- Incentivar la generalització dels aprenentatges efectuats a altres contextos acadèmics o professionals propis de l'estudi.

La població destinatària

El perfil de l'estudiant que s'incorpora, per primera vegada, a l'ensenyament superior cada cop és més heterogeni; les raons per les quals l'alumne opta per l'estudi de la Psicologia cada cop són més dispers i heterogènies, la qual cosa conforma una població universitària amb valors, interessos i necessitats variades.

Per assegurar la qualitat docent, resulta imprescindible fixar un punt de referència, per part de l'estudiant, en relació al nivell de competències bàsiques assolides en etapes educatives anteriors.

La població a qui va dirigida la nostra proposta d'intervenció són els estudiants de primer curs de Psicologia i els professors-tutors corresponents. En un primer moment s'ha pensat de facilitar eines, tant a l'estudiant com al professorat, per treballar les competències genèriques dins del mòdul «Metodologia del treball universitari». Posteriorment, s'ha vist que la metodologia és aplicable a tots els seminaris de primer curs, sobretot l'activitat que fa referència a l'autoavaluació de les competències genèriques i al seguiment de l'acció tutorial.

Propostes d'intervenció

Elaboració del qüestionari de competències

La primera part del procés ha estat reformular el material treballat en un estudi anterior (Gimeno i Gallego, 2007) tot millorant el qüestionari d'autoavaluació de competències. Aquest procés de revisió ha comportat subdividir cadascuna de les competències definides en subcompetències, de forma que l'estudiant sigui capaç d'identificar quin tipus d'habilitats té adquirides en relació a la competència esmentada i quins són els aspectes en els quals ha de posar més èmfasi per tal de millorar l'adquisició de la competència de forma global. Tot aquest procés ha donat com a resultat la confecció d'un qüestionari en el qual es poden identificar 5 dimensions corresponents a 5 competències i 44 subcompetències.

Taula 1: Competències i subcompetències corresponents

COMPETÈNCIA	ÍTEMS
Capacitat d'organització i planificació	- Organitzo el temps que necessito per a realitzar una tasca. - Sé els objectius a assolir en cada una de les matèries d'estudi. - Tinc un bon nivell dels principals programes informàtics (Word, Excel, Access, etc.). - Sé obtenir la informació necessària per a poder fer un treball. - Sé treballar de forma autònoma. - Determino els aspectes més importants abans d'iniciar una tasca. - Sé prendre decisions d'acord amb els objectius prèviament proposats.
Accedir a diferents fonts d'informació	- Conec els principals cercadors relacionats amb la Psicologia. - Sé cercar informació en les diferents bases de dades de Psicologia. - Sé elaborar un guió previ a una entrevista. - Sé llegir un article en anglès sense dificultat. - Sé quines són les principals biblioteques amb material relacionat amb la Psicologia. - Sé trobar, en una biblioteca o hemeroteca, tota la informació que es necessita per a poder desenvolupar una tasca determinada. - Tinc criteri per a discriminar la informació en les diferents pàgines web. - Sé planificar una recerca bibliogràfica o de referències.
Anàlisi i síntesi de textos, situacions i persones	- Tinc una metodologia d'anàlisi de textos pròpia. - Sé identificar els conceptes clau i establir la relació entre ells. - Sé determinar la idea principal d'un text científic. - Sóc capaç de sintetitzar un text. - Sóc capaç de relacionar diferents fonts d'informació. - Sé observar allò que s'ha d'estudiar (film, documental, persones). - Sé determinar els factors i les persones que intervenen en una situació determinada. - Sé fer una autocrítica constructiva després de cada activitat. - Sé criticar constructivament l'actualitat política i social des de la Psicologia. - Sóc capaç d'elaborar alternatives de canvi davant una situació determinada.
Treball en equip	- Sé determinar els objectius de la tasca a realitzar en grup i també dissenyar els procediments per assolir-los. - Sé determinar i respectar les regles de funcionament del grup. - Organitzo el treball de forma equitativa. - Sé gestionar el temps de treball i treure'n profit. - Sé assumir responsabilitats (feina, dates, aprenentatge, revisió final). - Participo en les discussions i decisions del grup. - Sé utilitzar arguments per a convèncer els altres. - Sé escoltar activament les persones i posar-me en el seu lloc. - Sé renunciar a alguna cosa per a poder arribar a un acord. - Sé valorar i integrar, en els treballs, les capacitats i aportacions dels diferents membres de l'equip. - Tinc una actitud positiva davant les situacions problemàtiques.

Comunicació oral i escrita	37. Sé exposar oralment les idees en públic. 38. Sé adequar el discurs a diferents tipus de públic. 39. Domino la tècnica de presentació de dades. 40. Sé utilitzar la terminologia pròpia de la Psicologia. 41. Conec i respecto el paper de l'ètica dins l'àmbit de la Psicologia. 42. Sé redactar un text vetllant per la qualitat del contingut. 43. Sé redactar un text tenint cura dels aspectes formals (presentació), estructurals (apartats) i gramaticals (lèxic, sintaxi, ortografia). 44. Tinc en compte els aspectes no verbals en les meves exposicions orals.
----------------------------	--

El qüestionari final, que, en un primer moment, es va presentar als estudiants en format paper.

Elaboració del qüestionari de detecció de necessitats de la tutoria

Paral·lelament a l'elaboració del qüestionari, s'ha creat un material d'ajut a l'espai tutorial. Aquest material s'ha basat en un estudi anterior sobre el paper de la tutoria (Gimeno i Gallego, 2008), en el qual es va elaborar un qüestionari que fos d'utilitat per al professor-tutor a l'hora de fer un seguiment adaptat a l'estudiant dins l'espai tutorial.

Per a l'elaboració del nou qüestionari tutorial s'ha valorat quins són els aspectes que cal tenir presents a l'hora de fer un seguiment a un estudiant que inicia els estudis universitaris. Entre els aspectes a tractar, distingim tres grans apartats: estudi descriptiu de la mostra, perfil de necessitats acadèmiques dels estudiants i perfil de capacitats dels estudiants.

Referent a l'estudi descriptiu de la mostra, s'han identificat variables com ara el gènere, l'edat i l'activitat laboral (temps que dedica a una activitat laboral remunerada). Aquest aspecte es considera molt important, ja que va directament relacionat amb algunes de les competències que volem abordar (capacitat d'organització i planificació, i treball en equip). Igualment, dins d'aquest apartat, s'ha considerat important la variable *motivació* com a indicadora del grau d'implicació que té l'estudiant en els estudis de Psicologia.

Dins l'apartat de perfil de necessitats acadèmiques de l'estudiant, s'han abordat continguts que tenen relació amb les estratègies que utilitza l'estudiant a l'hora de desenvolupar la seva activitat formativa. En aquesta línia, s'han elaborat qüestions que fan referència a l'hàbit de lectura, a estratègies d'estudi i de preparació d'exàmens. Aquest bloc de preguntes pot ser molt útil, a l'equip de professorat, per a reorientar el procés d'ensenyament-aprenentatge en funció de les necessitats dels estudiants.

Finalment, s'ha desenvolupat un apartat que fa referència a la valoració que fa el mateix estudiant en relació a una llista de capacitats. Tot el conjunt de capacitats avaluades poden donar un perfil que pot

ser molt profitós per al professor a l'hora de considerar la consciència de capacitats que té el conjunt del grup en referència a una habilitat / capacitat determinada.

Elaboració dels qüestionaris *on-line*

Entre els objectius plantejats en aquest MQD hi ha editar els qüestionaris *on-line*, amb la finalitat de fer ús de les noves tecnologies en l'activitat docent i, al mateix temps, facilitar el tractament de dades.

En una primer part del procés s'han elaborat tant el qüestionari d'autoavaluació de competències com el de detecció de necessitats de tutoria en format paper i s'ha aplicat, de forma pilot, a un conjunt d'estudiants d'una manera aleatòria. L'objectiu d'aquesta primera part del procés ha estat valorar quines dificultats mostraven els estudiants a l'hora de respondre als diferents ítems.

La següent part del procés ha estat l'adaptació a format digital de la mateixa prova. En aquesta segona part, ens hem trobat amb certes dificultats que han conduït a una modificació del projecte inicial. En un principi, l'objectiu del grup era crear un qüestionari *on-line* que formulés les preguntes i que traspasés els resultats directament al programa SPSS, amb l'objectiu de fer el tractament de dades.

El projecte inicial presentava certs inconvenients: dificultat d'elaborar un programa que realitzés, a la nostra mida, un qüestionari i que, després del tractament de dades, enviés de forma directa els resultats a l'estudiant. Per una part, resultava molt costós econòmicament i, per l'altra, creava un model rígid que no es podia modificar en funció de les necessitats del professorat. Aquest impediment ens ha fet reformular el nostre objectiu inicial i s'ha reorientat en el que ha estat el nostre treball final. Finalment, s'han creat uns qüestionaris *on-line* a partir de la plataforma Google Docs, que és gratuïta.

El procés a seguir, per part dels estudiants, per obtenir els resultats és el següent:

En referència al qüestionari d'autoavaluació de competències
Fase 1:
Primer pas: (per part de l'estudiant)
Respondre el qüestionari <i>on-line</i> a l'inici de curs
Cada estudiant rebrà un codi, que se li assignarà en funció del seu seminari i facilitarà la privacitat dels resultats (A-01 a 15; B-01 a 15...)
Segon pas: (per part del professor responsable)
Es generarà un full de càlcul <i>on-line</i> on hi haurà la informació de tot el grup i també cada estudiant tindrà una pàgina específica a la qual podrà accedir individualment i a mode de lectura.

Tercer pas: (per a l'estudiant) L'estudiant rebrà un correu electrònic on hi haurà : • La taula de resultats de la mitjana del grup per a cada competència. • La taula de resultats de la mitjana del grup de cada pregunta, agrupades per competències. • La taula de resultats de les puntuacions del subjecte per a cada competència. • La taula de resultats de les puntuacions del subjecte per a cada pregunta, agrupades per competències. • Un gràfic comparant la puntuació del subjecte per a cada competència amb la mitjana de la puntuació del grup. • Un gràfic per a cada competència comparant la puntuació del subjecte per a cada pregunta amb la mitjana de la puntuació del grup.
Fase 2:
Primer pas: (per part de l'estudiant) Respondre al qüestionari <i>on-line</i> al final de curs
Segon pas (per part del professor responsable) Es generarà un full de càlcul <i>on-line</i>, on hi haurà la informació de tot el grup, i també cada estudiant tindrà una pàgina específica a la qual podrà accedir individualment i a mode de lectura. S'actualitzaran les dades i es podrà enviar a cada estudiant amb un correu electrònic. Aquest arxiu, per a cada estudiant, conté : • La taula de resultats de la mitjana del grup per a cada competència, amb les dades d'inici i final. • La taula de resultats de la mitjana del grup de cada pregunta, agrupades per competències, amb les dades d'inici i final. • La taula de resultats de les puntuacions del subjecte per a cada competència, amb les dades d'inici i final. • La taula de resultats de les puntuacions del subjecte per a cada pregunta, agrupades per competències, amb les dades d'inici i final. • Un gràfic que mostra l'evolució del subjecte, en què es comparen les puntuacions inicial i final de cada competència. • Un gràfic que mostra l'evolució del grup, en què es comparen les puntuacions mitjanes del grup per a cada competència a l'inici i al final. • Un gràfic comparant la puntuació del subjecte per a cada competència, amb la mitjana de la puntuació del grup en el moment inicial. • Un gràfic comparant la puntuació del subjecte per a cada competència, amb la mitjana de la puntuació del grup en el moment final. I per a cadascuna de les competències: • Un gràfic que mostra l'evolució del subjecte en què es comparen les puntuacions inicial i final de cada pregunta.

- Un gràfic comparant la puntuació del subjecte amb la mitjana de la puntuació del grup, per a cada pregunta, en el moment final.

També s'ha calculat l'índex de millora, en cada competència, a partir de la diferència de la puntuació a l'inici de curs (fase 1) i a final de curs (fase 2). Aquest càlcul s'ha fet mitjançant percentatges, considerant que, per a cada competència, la puntuació seria màxima (100%) si s'hagués puntuat amb 5 cada pregunta relativa a aquella competència.

En referència al qüestionari de detecció de necessitats de tutoria

Primer pas: (per part de l'estudiant)

Introduir les dades del qüestionari tutorial (es marcarà un termini a partir del qual no es podran introduir dades).

Segon pas: (per part del professorat)

Recollir les dades de Google Docs i transportar-les a un full de càlcul Excel. Fer una interpretació dels resultats, que revelarà un perfil de l'estudiant de primer de Psicologia. Aquest material es pot analitzar a les reunions de professorat.

Proposta de disseny del procés tutorial

La tutoria s'ha dissenyat en tres fases d'acció vinculades, en tot moment, a tres fases d'avaluació. Cal tenir present que entenem la tutoria com un procés d'aprenentatge i que aquest ha de presentar les tres fases de seqüència formativa: la fase inicial, on s'avaluen les capacitats i idees prèvies de l'estudiant; la fase de desenvolupament, que coincideix amb la construcció del coneixement i implica processos d'autoregulació i de treball cooperatiu; i la fase de tancament, que permet a l'estudiant fer una síntesi del seu procés d'aprenentatge (Giné, 2005).

Així, doncs, la primera fase de la tutoria s'aplica a l'inici del mòdul; per tant, a l'inici del curs; la segona es fa coincidir, aproximadament, amb la meitat del semestre i, la tercera, al final del semestre. Aquestes tres sessions es podrien considerar de caràcter obligatori, si bé estudiant i professor poden acordar de celebrar les que considerin oportunes. Paral·lelament, cada estudiant ha d'elaborar la pròpia carpeta d'aprenentatge, de la qual haurà de preparar tres lliuraments; en el primer hi haurà l'autodiagnòstic inicial; en el segon, l'alumne haurà d'evidenciar les activitats desenvolupades per poder assolir els objectius proposats anteriorment; finalment, en el tercer i últim lliurament, s'haurà d'avaluar en quina mesura l'alumne ha assolit els objectius formulats a l'inici del semestre; per tant, és convenient que l'alumne torni a utilitzar els mateixos instruments d'avaluació utilitzats.

A continuació, s'explicarà el contingut de cada una de les tres sessions esmentades: la primera sessió estarà dedicada a l'establiment de la relació tutorial. S'ha de procedir a la recollida de dades personals,

acadèmiques, laborals i d'oci. L'alumne ha d'aportar, a aquesta primera sessió, el resultat de la seva autoavaluació i, a partir d'aquí, podrà formular els objectius generals a assolir durant el semestre. Serà, doncs, el punt de partida per a establir la valoració de la situació real en la qual cal situar l'alumne.

La segona tutoria, que se celebra a mitjans de semestre, té per objectiu supervisar el procés d'aprenentatge de l'estudiant. L'alumne haurà de presentar-se a la tutoria amb la carpeta d'aprenentatge, la qual haurà estat valorada pel tutor. El contingut de l'entrevista seran les preguntes que l'alumne hagi generat a partir de les correccions de la carpeta i, per part del tutor, les indicacions i suggeriments que hagin sorgit a partir de la revisió dels treballs. S'haurà d'omplir la corresponent valoració. En el transcurs de l'entrevista es poden detectar problemes personals en l'alumne, però nosaltres hem considerat la tutoria com una part de la gestió docent, per la qual cosa aquests problemes no és convenient que siguin tractats en aquest espai.

La tercera, i última tutoria, se celebra en els últims dies del semestre i té per objectiu realitzar una avaluació final. Es demana a l'estudiant que realitzi una segona autoavaluació, cosa que farà amb el mateix instrument que va fer a l'inici del semestre, amb la finalitat de facilitar la comparació dels resultats obtinguts en un i altre moment; de la mateixa manera, també haurà d'aportar la valoració del grau d'assoliment dels objectius proposats a l'inici. Es pretén que l'alumne prengui consciència del procés i que s'esforci en aquelles subcompetències en les quals assoleix uns nivells més baixos. En aquesta tutoria el tutor haurà de contrastar amb l'estudiant l'estat de l'adquisició de les competències, com ha arribat fins a aquest nivell i quins seran els possibles objectius per al semestre següent.

Conclusions

- Es confirma la importància de la tutoria com a espai docent. Les arrels i l'herència de Blanquerna ho evidencien i, al mateix temps, ho demanen les propostes educatives de Bolonya. Per això proposem mantenir aquesta tradició del nostre passat i respondre a la necessitat ineludible del futur més immediat, tot dotant, la tutoria, dels espais i recursos necessaris per a dur-la a terme amb qualitat. Per altra banda, la relació tutorial no es pot construir sobre la improvisació, ans al contrari: requereix una planificació prèvia i un seguiment i control acurats, amb el benentès que es tracta sempre d'una relació que s'estableix en un marc professionalitzat.
- L'adquisició de competències és un procés millorable. L'adquisició i desenvolupament de les competències en el procés d'aprenentatge de

L'estudiant esdevé fonamental en l'horitzó final de la professionalització. Establir un primer pas en aquest procés resulta cabdal per a la incorporació dels estudiants a la Universitat. Per això, és important poder mesurar aquesta gradació des de bon començament i al llarg de tot l'itinerari de grau.

- Necessitat de conscienciació, per part de l'estudiant, del procés d'aprenentatge de competències. Si pretenem que els estudiants siguin protagonistes, agents actius del seu procés, cal facilitar i orientar el procés d'autoconeixement de les competències, des del seu estat inicial d'aprenentatge, fins a la graduació final.
- L'adquisició de les competències necessita un temps. Destaquem la rellevància del pas del temps i l'acompanyament tutorial en el procés d'adquisició de l'actitud reflexiva sobre el procés d'aprenentatge de continguts, procediments i actituds, tenint en compte que cada estudiant segueix un procés diferenciat i manifesta un ritme propi. Només, així, es pot atendre adequadament la diversitat. La tutoria personalitzada, amb la qual Blanquerna ha estat capdavantera i que és un element essencial en el procés de Bolonya, és el factor clau del «creixement» de l'estudiant com a persona i com a professional. Aquest treball ha estat realitzat dins dels projectes de Millora de Qualitat Docent (MQD), durant el curs 2008-2009 i ha estat finançat per la FPCEE Blanquerna.

Referències

- Ajello, A.M. (2002). *La competencia*. Bologna: Il Mulino.
- Alberici, A. & Serreri, P. (2005). *Competencias y formación en la Edad Adulta*. Barcelona: Laertes.
- Alvarez Pérez, P. (2002). *La Función tutorial en la universidad: una apuesta por la mejora de la calidad de la enseñanza*. Madrid: Eos.
- Argüelles, A. (2005). *Competencia laboral educación basada en normas de competencia*. Mèxico: Limusa.
- Aubret, J. (2003). *L'Evaluation des competences*. Sprimont: Mardaga.
- Bennett, N., Dunne, E. & Carré, C. (2000). *Skills Development in Higher Education and Skills Development in Higher Education and Employment*. London: SRHE.
- Biggs, J.B. (2004). *Calidad del aprendizaje universitario*. Madrid: Narcea.
- Bornman, G. (2004). Programme review guidelines for quality assurance in Higher Education. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 5(4), 372 – 383.
- Castelló, M. (2009). *L'ensenyament i l'avaluació de les competències: una revolució silenciosa*. Ponència realitzada a 1a Jornada d'Innovació Docent, Universitat Ramon Llull, Barcelona juny 2009.

- Cid, A. & Pérez, A. (2006). La tutoría en la Universidad de Vigo. *Revista Investigación Educativa*, 24(2), 395-421.
- Corominas, E. (2001). Competencias genéricas en la formación universitaria. *Revista de Educación*, 325, 299-321.
- Echeverría, B., Figuera, P. & Gallego, S. (1996). Orientation in Spanish universities. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 19, 3-1.
- Furlong, A. (2001). *Els contextos canviants de la joventut*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Colecció Aportacions, (14).
- Gallego Matas, S. (1999). El tutor universitari com a factor d'inserció dels titulats. *Revista d'Orientació*, 12(19), 35-45.
- Gallego Ortiz, M.J. & Martínez Gutiérrez, R. (2003). Una situación de los jóvenes. *Intervención Psicosocial*, 12(2), 135-142.
- Gallego, S. (1996). *El perfil del tutor universitario*. I Congreso sobre Orientación Universitaria y Evaluación de la Calidad. Universidad del País Vasco. ICE 23-25.
- Gallego, S. (1997). *Funciones del tutor universitario*. VI Jornadas sobre orientación educativa y la intervención psicopedagógica integradas en el currículum. Asociación Española de orientación y psicopedagogía. Valencia
- Gallego, S. (1997). *L'orientació universitària: una proposta d'intervenció*. Universidad Ramon LLull (tesis doctoral inédita)
- Gallego, S. (2000). *Tutoría en la Universidad: una aproximación teórica*. I Congrès de Docència Universitària. Barcelona ICE – UB-UPC-UAB.
- Gallego, S. (2002). Función tutorial en la Universidad: una aproximación teórica. *Educación y Ciencia*, 12(26), 53-61.
- Gallego, S. (2003). Funciones del tutor universitario como factor de inserción de los titulados. *Educación y Ciencia*, 14(28), 43-54.
- Gallego, S. (2004). *El projecte professional, una eina d'inserció i un espai de tutoria*. III Congreso de Innovación y Docencia Universitaria. Gerona ICE – UB-UPC-UAB.
- Gallego, S. (2006). Tutoría en la universidad. En Gallego, S. y Riart, J. *Tutoría en el Siglo XXI*. Barcelona: Octaedro.
- García, J. (2005). *Competencias: La clave del sistema*. Jornadas EEES.
- Gimeno i Gallego, S. (2007). La autoevaluación de las competencias básicas del estudiante de psicología. *Revista de psicodidáctica* 12, 7-18.
- Gimeno i Gallego, M. (2008). *Perfil de entrada de los estudiantes de primero de Psicología: la tutoria como detectora de necesidades y gestora de competencias* V Congrès Internacional Docència Universitària i Innovació, Juliol 2008.
- Giné, N. (2005). Los materiales en la secuencia formativa. A Parcerisa, A. (coord). *Materiales para la docencia universitaria*. Barcelona: Octaedro 33-44.

- Le Boterf, G. (2001). *Ingeniería de las competencias*. Barcelona: Gestión 2000
- Lemoine, C. (2002). *Se former au Bilan de Competences. Comprendre et pratiquer cette démarche*. Paris: Dunod.
- Lobato, C. (2004). La Función tutorial universitaria: estrategias de intervención. *Papeles Salmantinos de Educación*, 3, 31-57.
- López Feal, R. (1998). *Mundialización y perfiles profesionales*. Barcelona: Horsi.
- Manzanares, A. (2004). Competencias del Psicopedagogo: Una visión integradora de los espacios de actuación en la familia profesional de Educación. *Bordon*, 56(2), 289-304.
- Martínez Bonafé, J. (2004). La Formación del Profesorado y el discurso de las competencias. *Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, 18(3), 127-143.
- Mora, J. (2003). Competencias y empleo de los jóvenes graduados universitarios. *Revista de Educación*, 330, 157-170.
- Moreno, F. (2002) *Prácticum de Psicología*. Madrid:Prentice Hall
- Navaridas, F. (2004). *Estrategias didácticas en el aula universitaria*. Logroño: Universidad de la Rioja.
- Observatori Català de la Joventut (2005) *Informe sobre la joventut al 2005* Barcelona: Generalitat de Catalunya. Col·lecció estudis núm. 17.
- Pantoja Vallejo, A. (2005). La acción tutorial en la universidad: propuesta para el cambio. *Cultura y Educación*. 17(1), 67-82.
- Pereda, S. & Berrocal, F. (1999) *Gestión de recursos humanos por competencias*. Madrid: Editorial Universitaria Ramón Areces
- Pozo Municio, J. I. (1996). Aprendices y maestros. La nueva cultura del aprendizaje. Madrid: Alianza. *Psicología minor*, 18.
- Riera Figueres, M. A. (1998). *Les arrels de Blanquerna*. Barcelona: Fundació Blanquerna / Universitat Ramon Llull.
- Rodríguez Espinar, S. (Coord.) (2004). *Manual de tutoría universitaria: recursos para la acción*. Barcelona: Octaedro
- Roe, R. (2003). ¿Qué hace competente a un psicólogo? *Papeles del psicólogo*, 86, 1-12.
- Sebastián Ramon, A. (1999). La Función tutorial y la demanda de atención personalizada en la orientación. *Educación XXI*, 2, 245-264.
- Sierra Bravo, R. (1998). *Técnicas de Investigación Social. Teorías y ejercicios*. Madrid: Paraninfo
- Stybel, L.J. (2004). *Gestión de la carrera profesional*. Barcelona: Deusto.
- Toohet, S. (1999). *Designing Courses for Higher Education*. London: SRHE and Open University.
- Torralba, F. (1996) *Blanquerna: L'herència d'un estil*. Barcelona: Fundació Blanquerna / Universitat Ramon Llull.
- Van Beirendonck, L. (2004). *Management des competences: evaluation,*

development. Bruxelles: De Boeck.

- Vela Sánchez, Antonio J. (2007). Acción tutorial sobre un trabajo de investigación colectivo. *Papeles Salmantinos de Educación*. 9, 39-59.
- Villar Hoz, E. & Font-Mayolas, (2007). *Guia del pla d'acció tutorial dels estudis de desenvolupament humà a la societat de la informació i psicologia*. Girona: Edicions a Petició.
- Whiteley, T. (1995). Enterprise in Higher Education. An overview from the Department for Education and Employment. *Education +Training*. 37(9) 4-8.
- Zabalza, M.A. (2003). *Competencias docentes del profesorado universitario*. Madrid: Narcea

Resumen

Este artículo presenta el proyecto de Mejora de la Calidad Docente que ofrece un diseño de intervención y material de apoyo para la enseñanza y aprendizaje de competencias en el espacio de seminario. Los ejes en los que se fundamenta nuestra propuesta son: la identificación de las competencias a alcanzar/conseguir, la autoevaluación como instrumento formativo y la tutoría como espacio de apoyo en este proceso de aprendizaje. La intervención se dirige a los/las estudiantes de Grado y a los/las profesores/as tutores/as. Los materiales de apoyo elaborados hacen referencia a un cuestionario *on-line* de autopercepción del nivel de las competencias genéricas, a un cuestionario tutorial de detección de necesidades y diseño del proceso tutorial.

En base a la reflexión derivada de la elaboración de este trabajo y, en relación a la experiencia docente universitaria como profesores/as tutores/as, podemos constatar que la adquisición de competencia es un proceso perceptible, que requiere de un tiempo diferente según el/la estudiante, que implica la concienciación y participación activa del mismo y que este proceso requiere del espacio de tutoría para poder llevarlo a término.

Palabras clave: competencias, tutoría, autoevaluación, docencia universitaria y enseñanza-aprendizaje.

Abstract

This article presents the project to Improve Teaching Quality that offers an intervention design and support materials to teach and learn competences in the seminar setting. The foundations of this proposal are: identifying the competences to be achieved, self-assessment as a formative tool, and tutorial as a support setting in this learning process. The intervention was addressed at Degree students and their teacher-tutors. Support materials refer to: online questionnaire about self-

perception of level of generic competences, tutorial questionnaire to detect needs, and design of the tutorial process.

Based on the reflection derived from developing this project, and in relation to the university teaching experience as teacher-tutors, we can state that competence acquisition is a perceptible process that requires different time depending on every student, involves awareness and active participation of students, and this process requires the tutorial setting in order to be developed.

Keywords: competences, tutorial, self-assessment, university teaching, teaching/learning.